

بررسی عوامل مؤثر بر تقویت و ارتقای معنویت دانشجویان بررسی موردی دانشجویان دانشگاه افسری امام علی (ع)

عبدالرضا محمدی^۱

محمد عباسیان^۲

چکیده

رشد سریع مفهوم معنویت در محیط دانشگاهی، محیط کار و سازمان‌ها و کاربردهای آن برای رهبران، مدیران و رؤسای منابع انسانی از اهمیت فراوانی برخوردار است؛ بدین سبب، این مسئله ضرورت دارد که اگر معنویت در محیط دانشگاهی و محیط کاری به کار گرفته شود، سعادت و خلاقیت فردی ایجاد و هماهنگی سازمانی را افزایش می‌دهد. این پژوهش با هدف بررسی عوامل مؤثر بر تقویت و ارتقای معنویت دانشجویان با بررسی موردی دانشجویان دانشگاه افسری امام علی (ع) صورت پذیرفته است.

در راستای این هدف، از فرضیات و عوامل مؤثر بر ارتقای معنویت متغیرهای رفتار کارکنان عقیدتی سیاسی، ارتباط با روحانیت، ایجاد کلاس‌های قرآن، شرکت در نماز جماعت، نقش فرماندهان و ارزش‌های جامعه - که می‌تواند در ارتقای معنویت نقش آفرینی کند - استفاده شده است.

۱- کارشناس ارشد مدیریت دولتی، عضو هیئت علمی دانشگاه افسری امام علی (ع)

۲- کارشناس ارشد مهندسی صنایع، مدرس دانشگاه افسری امام علی (ع)

روش تحقیق توصیفی و همبستگی است که داده‌ها به وسیله نمودارهای کای اسکوئیر و نرم‌افزار SPSS مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفته است. نتایج پژوهش نشان می‌دهد که برنامه‌ها و رفتار کارکنان عقیدتی سیاسی ۸۲/۷٪، ارتباط منظم و هماهنگ بین دانشجویان و روحانیت ۸۶/۲٪، وجود کلاس‌های فوق برنامه قرآن و نهج البلاغه ۸۲٪، شرکت در نماز جماعت و مراسم مذهبی نماز جمعه، دعاها و جشن‌ها ۹۲/۸٪، رعایت شئون اسلامی و اخلاقی فرماندهان و استادان ۷۸/۴٪ و هنجارها و ارزش‌های موجود در جامعه ۶۲/۴٪ را نشان می‌دهد.

واژگان کلیدی: معنویت، دانشجوی

مقدمه

سرمایه‌گذاری برای عوامل مؤثر بر ارتقای معنویت دانشجویان به ویژه دانشجویان دانشگاه افسری امام علی^(ع) و همچنین تبیین و ضرورت پرداختن به آن، بر هیچ کس پوشیده نیست؛ زیرا اساسی‌ترین و مهمترین ویژگی اساسی دانشجویان - که در آینده نزدیک ملبس به کسوت افسری می‌گردند- بالا بردن سطح معنویت آنان برای رسیدن به حد کمال است. بنابراین مفهوم معنویت یکی از پرمناقشه‌ترین و مهمترین مفاهیمی است که در گفتمان فکری - فلسفی معاصر به کار رفته است.

معنویت بر خلاف تصور برخی، هم تجلیات درونی دارد و هم تأثیرات بیرونی. معنویت در بُعد درونی با مراقبه، مکاشفه، محاسبه و سیر و سلوک توأم است. این عوامل باعث می‌شود انسان معنوی از زورگویی، تجاوز، انحراف، ظلم و ستم دست بردارد؛ به همین دلیل انسان معنوی در محیط اجتماعی، انسانی مهربان، معقول، عدالت-طلب و آرمان‌خواه است.

بنابر فرمایشی از رسول گرامی اسلام^(ص) که «اگر کسی به دنبال علم و دانش رود، اما به دنبال هدایت الهی نباشد، هر چه بر علم خود بیفزاید، از خدا دورتر می‌شود»، فاصله از دین و معنویت مشکلات اجتماعی، اخلاقی، فساد، جنگ و درگیری را ایجاد می‌کند؛ به طوری که علم و فناوری بدون معنویت تنها برای مبارزه با بشریت مورد استفاده قرار می‌گیرد (دیانت، ۱۳۶۱: ۳۵).

امام علی^(ع) در نهج البلاغه درباره مردم دنیاپرست زمان خود این چنین می‌گوید: «مردم این دنیا بر یک مرداری روی کرده‌اند و در خوردن آن رسوایی به بار آورده‌اند. بر دوستی این دنیا دعوا دارند. هر کس عاشق چیزی شود، آن عشق چشمش را می‌بندد و قلبش را مریض می‌کند، چرا که با گوش غیر شنوا می‌شنوند و با چشم غیر بینا می‌بینند و نمی‌توانند زندگی کنند» (دشتی، ۱۳۷۹: ۴۲۹).

همچنین در قرآن کریم آیه ۱۲۳ سوره طه آمده است: «هر کس از یاد من اعراض کند، زندگی سختی خواهد داشت»؛ بنابراین می‌توان نتیجه گرفت که ریشه تمام سختی‌ها و بدبختی‌ها غفلت و دوری از معنویت و یاد خداوند است. اگر معنویت گسترش یابد، قطعاً بسیاری از مشکلات بشر حل خواهد شد.

معنویت در سازمان، پدیده نوظهوری است که توجه بسیاری از صاحب‌نظران مدیریت و سازمان و نیز مدیران را در سطوح مختلف به خود جلب کرده است. بر همین اساس بسیاری از آنان، معنویت را به عنوان منبعی پایدار برای سازمان دانسته که می‌تواند به آنها در زمان‌های پرتلاطم و آشوب‌زده یاری رساند و تناقض‌نمایی منظم و بی‌نظمی در سازمان را حل و فصل نماید (Gerald, 1999: 189).

در بسیاری از کشورها، مدیران علاقه فزاینده‌ای به تلفیق معنویت و مدیریت دارند. این تلفیق عمیق‌ترین ارزش‌هایی را که بر کارشان تأثیرگذار است، به همراه دارد و نیز به همان میزان نوید دهنده موفقیت بیشتر آنها خواهد بود. مدیران به خاطر برخی علاقه‌های مشترک، خود را به معنویت ملزم کرده‌اند (Midriff, 1999: 92).

اهمیت و ضرورت تحقیق

یکی از عوامل موفقیت دانشجویان دانشگاه افسری امام علی^(ع)، یعنی فرماندهان آینده ارتش اسلام، توجه نمودن به بُعد معنوی و روحانی آنان است؛ زیرا در سختی‌های وارده بر فرد در طول مسیر خدمتی، اگر این بُعد زیربنایی، مناسب پرورش یافته باشد، بی‌شک می‌تواند با صبر و تحمل و بردباری و قبول هر گونه از خود گذشتگی، مسئولیت‌های خطیر سازمانی را پذیرفته و هم خود و هم سازمان را در راه رسیدن به اهداف معین و اهداف الهی نزدیک سازد و با پرورش هر چه بیشتر بُعد معنوی و روحی خویش به خداوند نزدیک‌تر و در برابر سختی‌ها مقاوم‌تر گردد و تنها به خداوند توکل و اتکا نماید. به همین دلیل، بررسی عوامل مؤثر بر ارتقای معنویت دانشجویان و

شناخت هر چه بیشتر این عوامل از اهمیت بالایی برخوردار است و ضرورت آن بیشتر آشکار می‌گردد.

با توجه به اهمیت و ضرورت معنویت در اسلام و از آنجا که دانشگاه افسری امام علی^(ع) رسالت بزرگی در پاسداری از حریم مرز و بوم این کشور و همچنین تعهد و رسالت بزرگی در پاسداشت شعائر اسلامی دارد، در این تحقیق به بررسی عوامل مؤثر بر تقویت و ارتقای معنویت در بین دانشجویان دانشگاه افسری امام علی^(ع) پرداخته شده است.

ضرورت دیگر این تحقیق، گرایش‌های فطری جوانان دانشجوی به معنویت‌گرایی و مسائل دینی و احکام شرعی است و عواملی را که باعث ظهور و افزایش و ارتقای معنویت در بین آنان می‌گردد، مشخص نموده‌ایم.

در این راستا، مسائل گوناگون و تأثیرگذار بر ارتقای معنویت مورد بازکاوی و دقت نظر قرار گرفته‌اند که عبارتند از:

۱- اثرات علل و عوامل بیرونی و درونی در ارتقای معنویت دانشجویان تا چه اندازه است؟

۲- نقش دوستان، هم‌کلاسیان و رفتار فرماندهان و استادان در ارتقای معنویت دانشجویان تا چه اندازه مؤثر است؟

۳- میزان شرکت دانشجویان در نماز جماعت، مراسم‌های مذهبی و کلاس‌های فوق برنامه قرآن، نهج البلاغه و احکام اسلامی در بالا بردن ارتقا و تقویت معنویت دانشجویان تا چه اندازه مؤثر است؟

۴- میزان هنجارها و ارزش‌های موجود در جامعه تا چه اندازه بر ارتقای معنویت دانشجویان تأثیر دارد؟

اهداف پژوهش

هدف کلی: ارتقا و تقویت معنویت دانشجویان دانشگاه افسری امام علی(ع)؛

اهداف فرعی

- ۱- دستیابی به میزان توجه و گرایش دانشجویان به معنویت در دانشگاه افسری و سازمان‌های وابسته به ارتش؛
- ۲- دستیابی به میزان پایبندی دانشجویان به احکام شرعی و شرکت در نماز جماعت و کلاس‌های مذهبی؛
- ۳- شناخت نقاط قوت و ضعف رفتار کارکنان، هم‌کلاسیان، استادان و فرماندهان در تقویت ارتقای معنویت دانشجویان؛
- ۴- شناخت نقاط قوت و ضعف دانشجویان از لحاظ معنوی با توجه به مؤلفه‌های تأثیرگذار.

پژوهش حاضر به دنبال مشاهده عینی میزان ارتقای معنویت دانشجویان در امر نماز جماعت، اشتیاق آنها به کلاس‌های مذهبی، ارتباط با روحانیت و عوامل مؤثر دیگر در ارتقای معنویت دانشجویان است که بر اساس نرم افزار آماری SPSS و از طریق آزمون کای اسکور به این امر پرداخته شده است.

جمعیت آماری تحقیق شامل ۲۵۰ نفر از دانشجویان سال‌های اول، دوم و سوم دانشگاه افسری امام علی(ع) در ۴ رشته دانشگاهی مدیریت دفاعی، علوم و فنون هوایی، مهندسی نگهداری و تربیت مربی عقیدتی سیاسی است.

فرضیه‌های تحقیق

فرضیه‌های این تحقیق در راستای اهداف، ضرورت و مسائل پژوهشی شکل گرفته است که عبارتند از:

- ۱- به نظر می‌رسد بین برنامه‌ها و رفتار کارکنان عقیدتی سیاسی دانشگاه و سطح معنویت دانشجویان رابطه وجود دارد؛
- ۲- به نظر می‌رسد بین ارتباط منظم و هماهنگ دانشجویان و روحانیت با سطح معنویت دانشجویان رابطه وجود دارد؛
- ۳- به نظر می‌رسد بین کلاس‌های فوق برنامه قرآن، نهج البلاغه و کلاس‌های مذهبی احکام و سطح ارتقای معنویت دانشجویان رابطه وجود دارد؛
- ۴- به نظر می‌رسد بین شرکت دانشجویان در نماز جماعت، مراسمات مذهبی، نماز جمعه و دعا‌های برگزار شده در سطح دانشگاه و ارتقای معنویت دانشجویان رابطه وجود دارد؛
- ۵- به نظر می‌رسد بین رعایت شئون اسلامی و اخلاقی هم‌کلاسیان، فرماندهان، استادان و کارکنان دانشگاه با دانشجویان در سطح ارتقای معنویت آنان تأثیرگذار است؛
- ۶- به نظر می‌رسد بین هنجارها و ارزش‌های موجود در جامعه و ارتقای معنویت دانشجویان رابطه وجود دارد.

تعاریف نظری

از آنجا که واژه «معنویت» در زمینه‌های گوناگون به کار می‌رود و ریشه در ابعاد مختلف دارد، تعریف آن مشکل است. «معنویت» نحوه نگرش و روبرو شدن با جهان هستی است که شخصی را قادر می‌سازد با آرامش و رضایت زندگی کند. معنویت هسته دین است، نه پوسته آن. «معنویت» چکیده ادیان است (ملکیان، ۱۳۸۲: ۲۸۹).

همچنین فلورانس شین نظرش این است که با دیدن محدودیت در خویشتن، خداوند را محدود نکنید. جرج گریسایدز نیز در کتاب «تعریف معنویت‌گرایی جدید» می‌نویسد: «اما معنویت بیشتر انجام اعمالی است با انگیزه‌های عمیق‌تر زندگی و ارتباط عاطفی با خداوند است» (خبرگزاری مهر گروه دین و اندیشه، ۸۶/۰۲/۲۹).

«معنویت» «اسپیریچوالیتی»^۱ به معنای نقش زندگی یا روشی برای بودن و تجربه کردن است که با آگاهی یافتن از یک بُعد غیرمادی به وجود می‌آید. مقصود از این واژه بیشتر نظارت بر بُعد غیرمادی آن است و توجه به ابعاد فرامادی گزاره و آموزه‌های کتب مقدس ادیان مانند مبدأ و معاد به ساحت‌های روحی و روانی انسان سرایت می‌کند که نقش کلیدی در تبیین علمی معنویت کتب مقدس دارد. (خبرگزاری مهر، گروه دین و اندیشه، ۱۳۸۶/۰۱/۲۰).

تعریف معنویت: در جایی معنویت به عنوان انرژی، معنا، هدف و آگاهی در زندگی است (Cavanagh, 1999: 99) یا معنویت جستجوی مداوم برای یافتن معنا و هدف زندگی است. درک عمیق و ژرف ارزش زندگی، وسعت عالم، نیروهای طبیعی موجود و نظام باورهای شخصی است (Myers, 1990: 65). اما در یک تعریف به نسبت جامع‌تر و دقیق‌تر، معنویت را به عنوان تلاشی در جهت پرورش حساسیت نسبت به خویشتن، دیگران، موجودات غیرانسانی و نیروی برتر، خدا، یا کندوکاوی در جهت آنچه برای

انسان شدن مورد نیاز است و جستجو برای رسیدن به انسانیت کامل دانسته‌اند (Hinnelis, 1995: 129).

دانشجو: جویندگان علم و دانش برای شناخت آخرین دستاوردهای علمی در رشته‌های مختلف در هر یک از مراکز آموزش عالی.

دانشگاه افسری امام علی (ع): مهد پرورش و تربیت افسران مؤمن، متعهد، ولایی و معتقد به آرمان مقدس نظام جمهوری اسلامی ایران.

ادبیات تحقیق

معنویت در ایران

معنویت در جامعه ایرانی مبتنی بر دین است. بدین معنا که تعالیم و آموزه‌های دین اسلام شکل‌دهنده معنویت هستند. سرچشمه معنویت اسلامی، قرآن کریم و فرموده‌های حضرت محمد (ص) و ائمه اطهار (س) است. زبان‌های اسلامی برای واژه غربی «اسپیریچوالیتی»^۱، اصطلاحات گوناگونی دارند. این اصطلاحات دربرگیرنده این معانی هستند: باطن، حق، عالم معنا، مقام لطف الهی، مفهوم کمال اخلاقی، جمال و جان و ذکر خدا.

از دیدگاه مسلمین زندگی معنوی، هم بر ترس از خدا مبتنی است و هم بر عشق او، هم تسلیم در برابر اراده خدا و هم جستجو برای شناخت او که هدف نهایی آفرینش است. معنویت اسلامی با الگوی آداب اسلامی که ساخته و پرداخته ارکان دین است، رابطه دارد. گوهر معنویت اسلام با توجه به توحید پیوند می‌خورد و قلب اسلام و کلید فهم جنبه‌های مختلف آن است (رستگار، ۱۳۸۴: ۸۴).

مؤلفه‌های انسان معنوی

انسان معنوی از دیدگاه ملکیان دارای ویژگی‌هایی است که او را از سایر انسان‌ها مجزا می‌سازد:

- ۱- انسان معنوی می‌خواهد که خودش را بشناسد. اولین گام انسان در راه معنوی شدن خودشناسی است. او می‌خواهد نقاط قوت و ضعف خود را بشناسد و درک کند؛
- ۲- انسان معنوی می‌خواهد که خودش باشد. هر چه شکاف میان آنچه انسان است و آنچه به نمایش می‌گذارد، بیشتر شود، شعاع دایره از خود بیگانگی انسان گسترده‌تر می‌گردد و نفاق و ریاض افزایش می‌یابد و از اصالت خود دور خواهد شد. او چیزی خواهد شد که در واقع نیست. این دو ویژگی را می‌توان در انسان معنوی به عنصر خلوص تعبیر نمود که در واقع تأکید و تأییدی بر اصالت زندگی او است؛
- ۳- انسان معنوی می‌خواهد که خودش را باشد؛ «خودش را بودن» با «خود بودن» متفاوت است. «خود را بودن» برای انسان معنوی بدین معناست که تمام توجهش معطوف به این باشد که در چه کاری، در چه حالی و در چه وضعی به سر می‌برد. او در واقع به معنای واقعی کلمه در فکر خودش است و همواره می‌کوشد به این پرسش پاسخ دهد که آیا من می‌توانم از این بهتر شوم و اگر می‌توانم پس چرا نشوم؛
- ۴- انسان معنوی می‌خواهد که خودش را بهتر کند؛ انسان معنوی می‌خواهد هر آنی از زندگی‌اش نسبت به آن قبل بهتر باشد و سعی می‌کند با جدیت هرچه بیشتر روند بهتر شدن در ماهیت دانستنی‌ها و باورها، لذت‌ها و الم‌ها، خواست‌ها و نیازها و عمل را تسریع کند و بهبود بخشد (ملکیان، ۱۳۷۹: ۱۲۹-۱۱۸).

به زعم ملکیان، درک هر چه بیشتر و دقیق‌تر ویژگی‌های انسان معنوی و حلقه‌ای که سرشار از انسان‌های معنوی است، لزوم توجه به مسئله معنویت را هر چه بیشتر ضروری می‌نمایاند؛ زیرا ملکیان، تنها راه نجات بشر مدرن از رنج‌ها و الم‌ها و

آشفته‌گی‌ها و ناکامی‌ها را توجه به معنویت می‌داند و به گفته‌ی آندره مالرو استناد می‌کند که در آینده یا بشر نخواهد ماند و یا بشر معنوی خواهد ماند (ملکیان، ۱۳۸۲: ۳۶۲).

معنویت و عقلانیت

مهمترین ویژگی نظریه‌ی معنویت ملکیان، تأکید او بر مسئله عقلانیت است. در فرهنگ ما مفهوم معنویت در بسیاری موارد در تقابل با عقلانیت به معنای امروزی آن تعریف شده است. آنچه تحت عنوان معنویت عرفانی، گفتمان اصلی معنویت‌گرایی سرزمین ما را شکل داده است، اولین و بزرگترین دشمن خود را عقل جزئی به شمار می‌آورد. در واقع در این فضا شما تنها زمانی قادر خواهید بود، به مرزهای معنویت نزدیک شوید که از سراچه‌ی ترکیب عقل پرگشوده باشید و کهنه لباس مندرس آینده‌نگری‌های عقلانی را از تن به در کرده باشید (ملکیان، ۱۳۸۱: ۲۶۶).

در دستگاه فکری ملکیان، اما عقلانیت یگانه مبنای آن معنویتی است که قرار است جایگزین فهم سنتی از دین در جهان معاصر باشد. معنویت و عقلانیت، برای ملکیان، به هیچ وجه در تقابل با یکدیگر قرار نمی‌گیرند. اتفاقاً رابطه‌ی میان این دو مفهوم، بیشتر طولی است تا عرضی؛ یعنی معنویت ملکیانی گاهی پس از عقلانیت است و تنها از مسیر دستیابی به آن است که فراهم می‌آید. فراموش نباید کرد که عقلانیت به نظر ملکیان، مهم‌ترین ویژگی انسان مدرن است و از این رو است که هیچ چیزی، حتی معنویت، نمی‌تواند در تقابل با عقلانیت باشد و هنوز هم نزد انسان مدرن ارج و قرب داشته باشد تا چه رسد به اینکه راهگشای او در حل مشکلات هم باشد.

شاید بتوان گفت در یک نگاه کلی آنچه مد نظر ملکیان است، در واقع همان عقلانیت است که وقتی به ساحت «عقل عملی» پای می‌گذارد، معنویت را باعث می‌شود و این نکته همان مؤلفه‌ای است که معنویت ملکیانی را از انواع دیگر معنویت متمایز می‌کند (ملکیان، ۱۳۸۲: ۳۶۵).

معنویت و اخلاق

پرسش از نسبت میان معنویت و اخلاق نیز از جمله پرسش‌هایی است که ملکیان در قالب نظریه معنویت و عقلانیت بدان می‌پردازد. به زعم ملکیان، معنویت همواره اخلاق‌گرا است، اما اخلاق‌گرایی همیشه معطوف به معنویت نیست.

اخلاق‌گرایی می‌تواند به عنوان قراردادی برای حفظ نظام اجتماعی محسوب شود. ملکیان در شرح این نکته به مثال برتراند راسل در کتاب «تأثیر اخلاق در جامعه» اشاره می‌کند: اگر من اسب شما را نمی‌دزدم، به این دلیل است که فکر می‌کنم اگر بنا باشد، من اسب شما را از اصطبلتان بدزدم، رفیق من هم ممکن است که این فکر را بکند و اسب مرا از اصطبلم بدزدد. پس اگر این کار رایج شود، تنها کسی نفس راحت می‌کشد که آنقدر زور دارد که از اصطبلش خوب مواظبت کند و کسی نگاه چپ هم به آن نتواند بکند؛ یعنی ما اخلاق‌گرایی را برای این می‌خواهیم تا جامعه‌ای بسازیم که در آن راحت باشیم (ملکیان، ۱۳۸۲: ۱۷).

از طرف دیگر اخلاق‌گرایی می‌تواند وسیله‌ای برای کاهش رنج دیگران باشد. همچنین می‌تواند وسیله‌ای برای رشد معنوی فرد فاعل به اخلاق باشد. در واقع، اخلاق‌گرایی به معنای سوم است که معطوف به معنویت است. البته معنویت همیشه معطوف به اخلاق‌گرایی است؛ زیرا انسان معنوی نمی‌تواند اخلاقی زندگی نکند (ملکیان، ۱۳۷۹: ۱۳۹).

خدایابی فطری در قرآن

آیات و روایات فراوانی در تأیید نظریه فطری بودن خدایابی وجود دارند که در اینجا به ذکر گوشه‌ای از آن اکتفا می‌کنیم:

در برخی از آیات قرآن، دین اسلام امری موافق با فطرت انسانی شمرده شده است: «فأقم وجهك للدين حنيفاً فطره الله التي فطر الناس عليها» (روم/۳۰)؛ پاکدلانه روی به سوی دین آور، این است فطرتی الهی که خداوند مردم را بر طبق آن آفریده است.

هر چند این آیه بر حسب ظاهر در مقام بیان فطری بودن دین است، اما می‌توان فطری بودن اعتقاد به خداوند را نیز از آن استنباط کرد. آیه دیگری که درباره خدانشناسی فطری به آن می‌توان استشهاد کرد، آیه ۱۷۲ سوره اعراف است که آن را آیه میثاق می‌خوانند که خداوند در این آیه در یک مرحله از آفرینش همه انسان‌هایی که از آغاز تا قیامت پا به عرصه خاک می‌نهند، حاضر ساخته و آنان را بر خودشان گواه قرار داده و از آنان بر ربوبیت خویش اقرار گرفته است و هدف از این اقرار آن بوده که کافران و مشرکان در قیامت، مدعی بی‌خبری و جهل نگردند (مصباح یردی، ۱۳۸۵: ۳۷).

روش جمع‌آوری اطلاعات

پرسشنامه ۳۳ سؤالی این پژوهش در قالب سؤالات پنج گزینه‌ای به طریق سیستم لیکرت طبقه‌بندی شده است و جواب‌های برآمده از سؤالات، به تفکیک در جداول مربوطه مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفته‌اند.

روش به کار گرفته شده از نوع تحقیق همبستگی میدانی است که محقق بر آن است میزان همبستگی بین متغیرهای قید شده در پرسشنامه را بر میزان تقویت و ارتقای معنویت دانشجویان دانشگاه افسری امام علی^(ع) در سال تحصیلی ۸۹-۱۳۸۸ را مشخص نماید.

جامعه آماری پژوهش حاضر، تعداد ۲۵۰ نفر از دانشجویان سال‌های اول، دوم و سوم دانشگاه افسری امام علی^(ع) است. روش جمع‌آوری اطلاعات در این پژوهش به صورت میدانی، کتابخانه‌ای و اسناد و مدارک بوده است. ابزار گردآوری اطلاعات

پرسشنامه‌ای است که به طور خلاصه برای تجزیه و تحلیل داده‌ها از روش‌های زیر استفاده شده است:

۱- برای تعیین مشخصه‌های آماری گروه‌ها از روش‌های توصیفی و همبستگی استفاده شده است؛

۲- برای برآورد ضریب اعتبار پرسشنامه مورد مطالعه از فرمول کلی ضریب آلفای کرونباخ استفاده شده است؛

۳- به منظور بررسی ابزار روایی پژوهش علاوه بر این که سعی شده است، پرسش‌های پرسشنامه از متون علمی و حتی المقدور روشن، ساده و شفاف باشد، به رؤیت چند تن از کارشناسان نیز رسیده است. بنابراین، روایی آن از نظر محتوایی تأیید شده است.

جدول شماره ۱: روش اجرای پژوهش

شرح	مؤلفه‌ها
توصیفی و همبستگی	نوع پژوهش
دانشجویان سال‌های اول، دوم و سوم دانشگاه افسری امام علی ^(ع)	جامعه آماری
با توجه به مفروضات مدل آموزشی - پژوهشی، ۲۵۰ نفر دانشجوی برآورد شده است.	تعیین حجم نمونه
تصادفی	روش نمونه‌گیری
پرسشنامه ۳۳ سؤالی	ابزار سنجش
استفاده از تحلیل عاملی برای روایی و تست آلفای کرونباخ برای اعتبار	روش به دست آوردن اعتبار و روایی
استفاده از تکنیک‌های آمار توصیفی، استنباطی و آزمون کای اسکوئیر با استفاده از نرم افزار spss	روش تحلیل داده‌ها

روش تجزیه و تحلیل داده‌ها

داده‌ها با استفاده از تکنیک‌های آماری توصیفی، ضریب همبستگی کای اسکوئیر و نرم افزار spss مورد تجزیه و تحلیل آماری قرار گرفت و برای هر یک از پرسش‌ها نمودار هیستوگرام، جدول مشخصه‌های آماری و نمودار توزیع فراوانی تهیه گردیده است که در ادامه به نمونه‌هایی از آنها اشاره می‌گردد.

یافته‌های تحقیق

بررسی فرضیه شماره ۱: تأثیر برنامه‌ها و رفتار کارکنان عقیدتی سیاسی دانشگاه

جدول شماره ۲: مشخصه‌های آماری میزان تأثیر برنامه‌ها و رفتار کارکنان عقیدتی سیاسی در تقویت ارتقای

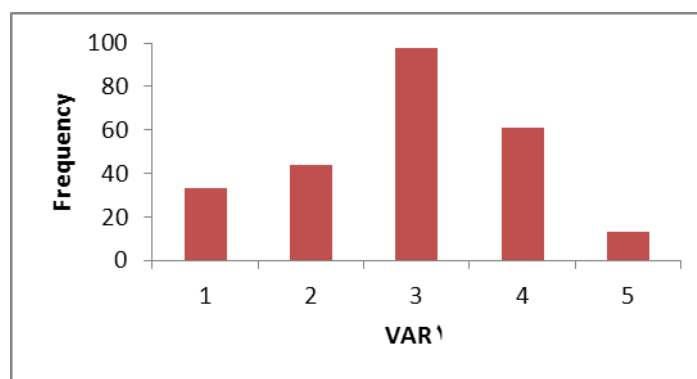
معنویت دانشجویان دانشگاه افسری امام علی^(ع) در سال ۸۹-۸۸

۲۴۹	تعداد قابل قبول
۱	ناپیدا
۲/۹۰۷۶	میانگین
۳/۰۰۰۰	میانه
۳/۰۰	مد
۱/۰۷۵۵۳	انحراف معیار
۱/۱۵۷	واریانس
-۰/۲۰۷	چولگی
۰/۱۵۴	خطای چولگی
-۰/۵۵۸	کشیدگی
۰/۳۰۷	خطای استاندارد کشیدگی
۴/۰۰	دامنه تغییرات
۱/۰۰	حداقل
۵/۰۰	حداکثر

جدول شماره ۳: توزیع فراوانی میزان تأثیر برنامه‌ها و رفتار کارکنان عقیدتی سیاسی در تقویت ارتقای معنویت دانشجویان دانشگاه افسری امام علی^(ع) در سال ۸۸-۸۹

درصد قابل قبول	درصد قابل	درصد	فراوانی	
۱۳/۳	۱۳/۳	۱۳/۲	۳۳	قابل قبول ۱/۰۰
۳۰/۹	۱۷/۷	۱۷/۶	۴۴	۲/۰۰
۷۰/۳	۳۹/۴	۳۹/۲	۹۸	۳/۰۰
۹۴/۸	۲۴/۵	۲۴/۴	۶۱	۴/۰۰
۱۰۰/۰	۵/۲	۵/۲	۱۳	۵/۰۰
	۱۰۰/۰	۹۹/۶	۲۴۹	مجموع
		۰/۴	۱	ناپیدا سیستم
		۱۰۰	۲۵۰	مجموع

شکل شماره ۱: نمودار هیستوگرام میزان تأثیر برنامه‌ها و رفتار کارکنان عقیدتی سیاسی در تقویت ارتقای معنویت دانشجویان دانشگاه افسری امام علی^(ع) در سال ۸۸-۸۹

این جداول و نمودار بیانگر آن است که نمرات گروه نمونه مورد مطالعه از ۱ الی ۵ با میانگین ۲/۹۰۷۶ و واریانس ۱/۱۵۷ است. مقدار انحراف معیار برابر ۱/۰۷۵۵۳ می-

باشد. مقدار کشیدگی ۰/۵۵۸- می باشد و بیانگر آن است که از توزیع نرمال کوتاه تر است. شاخص چولگی ۰/۲۰۷- توزیع برابر بوده که بیانگر آن است که کشش توزیع نرمال به چپ است.

جدول شماره ۴: نتایج آزمون کای اسکوئیر برای میزان تأثیر برنامه ها و رفتار کارکنان عقیدتی سیاسی در تقویت و ارتقای معنویت دانشجویان دانشگاه افسری امام علی^(ع) طی سال تحصیلی ۸۹-۱۳۸۸

مانده	فراوانی مورد انتظار	فراوانی مورد مشاهده	
-۱۶/۸	۴۹/۸	۳۳	۱/۰۰
-۵/۸	۴۹/۸	۴۴	۲/۰۰
۴۸/۲	۴۹/۸	۹۸	۳/۰۰
۱۱/۲	۴۹/۸	۶۱	۴/۰۰
-۳۶/۸	۴۹/۸	۱۳	۵/۰۰
		۲۴۹	جمع

جدول بالا نشانگر آن است که مقدار فراوانی مورد مشاهده ($\chi^2_{ob} = ۸۲/۷۰۷$) در سطح $\alpha = ۵\%$ با درجه آزادی $df = ۴$ از مقدار کای اسکوئیر جدول بزرگتر است. بدین ترتیب می توان نتیجه گرفت که برنامه ها و رفتار کارکنان عقیدتی سیاسی در تقویت و ارتقای معنویت دانشجویان دانشگاه افسری امام علی^(ع) طی سال تحصیلی ۸۹-۱۳۸۸ مؤثر است.

بررسی فرضیه شماره ۲: تأثیر ارتباط منظم و هماهنگ بین دانشجویان و روحانیت

جدول شماره ۵: مشخصه‌های آماری میزان تأثیر ارتباط منظم و هماهنگ بین دانشجویان و روحانیت در

تقویت ارتقای معنویت دانشجویان دانشگاه افسری امام علی^(ع) در سال ۸۸-۸۹

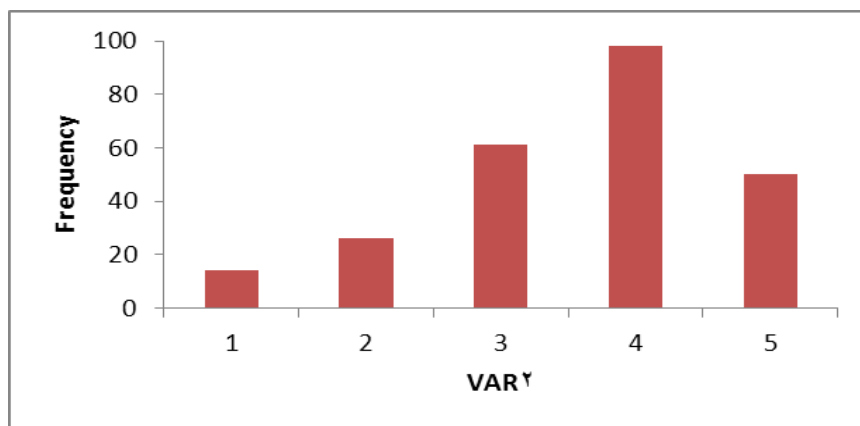
۲۴۹	تعداد قابل قبول
۱	ناپیدا
۳/۵۷۸۳	میانگین
۴/۰۰۰۰	میانه
۴/۰۰	مد
۱/۰۹۳۸۳	انحراف معیار
۱/۱۹۶	واریانس
-۰/۶۳۰	چولگی
۰/۱۵۴	خطای چولگی
-۰/۱۶۸	کشیدگی
۰/۳۰۷	خطای استاندارد کشیدگی
۴/۰۰	دامنه تغییرات
۱/۰۰	حداقل
۵/۰۰	حداکثر

جدول شماره ۶: توزیع فراوانی میزان تأثیر ارتباط منظم و هماهنگ بین دانشجویان و روحانیت در تقویت ارتقای

معنویت دانشجویان دانشگاه افسری امام علی^(ع) در سال ۸۹-۱۳۸۸

درصد تجمعی	درصد قابل قبول	درصد	فراوانی	
۵/۶	۵/۶	۵/۶	۱۴	۱/۰۰ قابل قبول
۱۶/۱	۱۰/۴	۱۰/۴	۲۶	۲/۰۰
۴۰/۶	۲۴/۵	۲۴/۴	۶۱	۳/۰۰
۷۹/۹	۳۹/۴	۳۹/۲	۹۸	۴/۰۰
۱۰۰/۰	۲۰/۱	۲۰/۰	۵۰	۵/۰۰
	۱۰۰/۰	۹۹/۶	۲۴۹	مجموع
		۰/۴	۱	ناپیدا سیستم
		۱۰۰	۲۵۰	مجموع

شکل شماره ۲: نمودار هیستوگرام میزان تأثیر ارتباط منظم و هماهنگ بین دانشجویان و روحانیت در تقویت ارتقای معنویت دانشجویان دانشگاه افسری امام علی (ع) در سال ۸۹-۱۳۸۸

این جداول و نمودار بیانگر آن است که نمرات گروه نمونه مورد مطالعه از ۱ الی ۵ با میانگین ۳/۵۷۸۳ و واریانس ۱/۱۹۶ است. مقدار انحراف معیار برابر ۱/۰۹۳۸۳ می-باشد. مقدار کشیدگی ۰/۱۶۸- و بیانگر آن است که از توزیع نرمال کوتاه‌تر است. شاخص چولگی ۰/۶۳۰- توزیع برابر بوده که بیانگر آن است که کشش توزیع نرمال به چپ است.

جدول شماره ۷: نتایج آزمون کای اسکوئر برای میزان تأثیر ارتباط منظم و هماهنگ بین دانشجویان و روحانیت در تقویت و ارتقای معنویت دانشجویان دانشگاه افسری امام علی (ع) طی سال تحصیلی ۸۹-۱۳۸۸

مانده	فراوانی مورد انتظار	فراوانی مورد مشاهده	
-۳۵/۸	۴۹/۸	۱۴	۱/۰۰
-۲۳/۸	۴۹/۸	۲۶	۲/۰۰
۱۱/۲	۴۹/۸	۶۱	۳/۰۰
۴۸/۲	۴۹/۸	۹۸	۴/۰۰
۰/۲	۴۹/۸	۵۰	۵/۰۰
		۲۴۹	جمع

جدول بالا نشانگر آن است که مقدار فراوانی مورد مشاهده ($\chi^2_{ob} = ۸۶/۲۸۱$) در سطح $\alpha = ۵\%$ با درجه آزادی $df = ۴$ از مقدار کای اسکوئیر جدول بزرگتر است. بدین ترتیب می‌توان نتیجه گرفت که ارتباط منظم و هماهنگ بین دانشجویان و روحانیت در تقویت و ارتقای معنویت دانشجویان دانشگاه افسری امام علی^(ع) طی سال تحصیلی ۱۳۸۸-۸۹ مؤثر است.

بررسی فرضیه شماره ۳: تأثیر کلاس‌های فوق برنامه (قرآن، نهج‌البلاغه، ...)

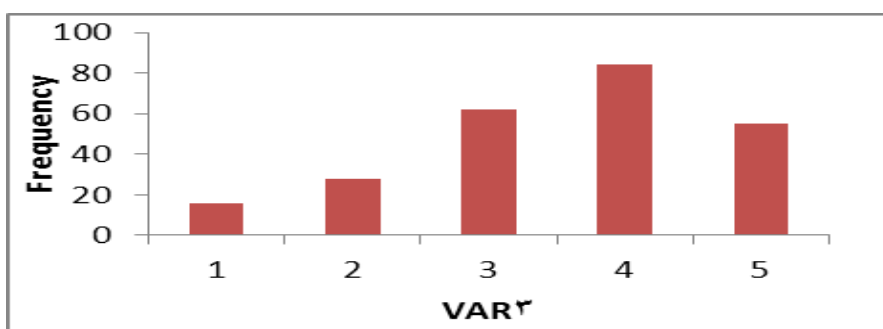
جدول شماره ۸: مشخصه‌های آماری میزان تأثیر کلاس‌های فوق برنامه (قرآن، نهج‌البلاغه، ...) در تقویت ارتقای معنویت دانشجویان دانشگاه افسری امام علی^(ع) در سال ۸۸-۸۹

۲۴۵	تعداد قابل قبول
۵	ناپیدا
۳/۵۴۶۹	میانگین
۴/۰۰۰۰	میان
۴/۰۰	مد
۱/۱۵۰۰۴	انحراف معیار
۱/۳۲۳	واریانس
-۰/۵۴۸	چولگی
۰/۱۵۶	خطای چولگی
-۰/۴۲۵	کشیدگی
۰/۳۱۰	خطای استاندارد کشیدگی
۴/۰۰	دامنه تغییرات
۱/۰۰	حداقل
۵/۰۰	حداکثر

جدول شماره ۹: توزیع فراوانی میزان تأثیر کلاس‌های فوق برنامه (قرآن، نهج‌البلاغه، ...) در تقویت ارتقای معنویت دانشجویان دانشگاه افسری امام علی(ع) در سال ۸۸-۸۹

درصد تجمعی	درصد قابل قبول	درصد	فراوانی	
۶/۵	۶/۵	۶/۴	۱۶	۱/۰۰ قابل قبول
۱۸/۰	۱۱/۴	۱۱/۲	۲۸	۲/۰۰
۴۳/۳	۲۵/۳	۲۴/۸	۶۲	۳/۰۰
۷۷/۶	۳۴/۳	۳۳/۶	۸۴	۴/۰۰
۱۰۰/۰	۲۲/۴	۲۲/۰	۵۵	۵/۰۰
	۱۰۰/۰	۹۸/۰	۲۴۵	مجموع
		۲/۰	۵	ناپیدا سیستم
		۱۰۰	۲۵۰	مجموع

شکل شماره ۳: نمودار هیستوگرام میزان تأثیر کلاس‌های فوق برنامه (قرآن، نهج‌البلاغه، ...) در تقویت ارتقای معنویت دانشجویان دانشگاه افسری امام علی(ع) در سال ۸۸-۸۹

این جداول و نمودار بیانگر آن است که نمرات گروه نمونه مورد مطالعه از ۱ الی ۵ با میانگین ۳/۵۴۶۹ و واریانس ۱/۳۲۳ است. مقدار انحراف معیار برابر ۱/۱۵۰۰۴ می‌باشد. مقدار کشیدگی ۰/۴۲۵- و بیانگر آن است که از توزیع نرمال کوتاه‌تر است. شاخص چولگی ۰/۵۴۸- توزیع برابر بوده که بیانگر آن است که کشش توزیع نرمال به چپ است.

جدول شماره ۱۰: نتایج آزمون کای اسکوئر برای میزان تأثیر کلاس‌های فوق برنامه (قرآن، نهج البلاغه، ... در تقویت و ارتقای معنویت دانشجویان دانشگاه افسری امام علی(ع) طی سال تحصیلی ۸۹-۱۳۸۸

مانده	فراوانی مورد انتظار	فراوانی مورد مشاهده	
-۳۳/۰	۴۹/۰	۱۶	۱/۰۰
-۲۱/۰	۴۹/۰	۲۸	۲/۰۰
۱۳/۰	۴۹/۰	۶۲	۳/۰۰
۳۵/۰	۴۹/۰	۸۴	۴/۰۰
۶/۰	۴۹/۰	۵۵	۵/۰۰
		۲۴۵	جمع

جدول بالا نشانگر آن است که مقدار فراوانی مورد مشاهده ($\chi^2_{ob} = ۶۰/۴۰۸$) در سطح $\alpha = ۰/۰۵$ با درجه آزادی $df = ۴$ از مقدار کای اسکوئر جدول بزرگتر است. بدین ترتیب می‌توان نتیجه گرفت که کلاس‌های فوق برنامه (قرآن، نهج البلاغه، ...) در تقویت و ارتقای معنویت دانشجویان دانشگاه افسری امام علی(ع) طی سال تحصیلی ۸۹-۱۳۸۸ مؤثر است.

بررسی فرضیه شماره ۴: تأثیر شرکت در نماز جماعت

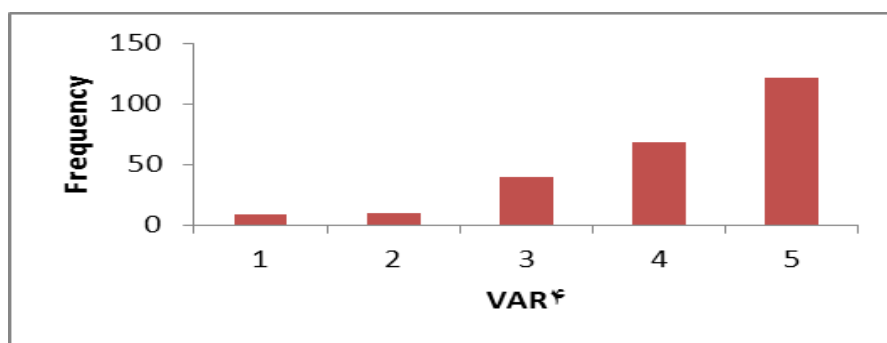
جدول شماره ۱۱: مشخصه‌های آماری میزان تأثیر شرکت در نماز جماعت در تقویت ارتقای معنویت دانشجویان دانشگاه افسری امام علی(ع) در سال ۸۹-۸۸

۲۴۷	تعداد قابل قبول
۳	ناپیدا
۴/۱۴۱۷	میانگین
۴/۰۰۰۰	میانه
۵/۰۰	مد
۱/۰۵۹۳۰	انحراف معیار
۱/۱۲۲	واریانس
-۱/۲۳۸	چولگی
۰/۱۵۵	خطای چولگی
۰/۹۹۶	کشیدگی
۰/۳۰۹	خطای استاندارد کشیدگی
۴/۰۰	دامنه تغییرات
۱/۰۰	حداقل
۵/۰۰	حداکثر

جدول شماره ۱۲: توزیع فراوانی میزان تأثیر شرکت در نماز جماعت در تقویت ارتقای معنویت دانشجویان دانشگاه افسری امام علی^(ع) در سال ۸۸-۸۹

فراوانی	درصد	درصد قابل قبول	درصد تجمعی
۹	۳/۶	۳/۶	۳/۶
۱۰	۴/۰	۴/۰	۷/۶
۳۹	۱۵/۶	۱۵/۸	۲۳/۵
۶۸	۲۷/۲	۲۷/۵	۵۱/۰
۱۲۱	۴۸/۴	۴۹/۰	۱۰۰/۰
۲۴۷	۹۸/۸	۱۰۰/۰	
۳	۱/۲		
۲۵۰	۱۰۰		

شکل شماره ۴: نمودار هیستوگرام میزان تأثیر شرکت در نماز جماعت در تقویت ارتقای معنویت دانشجویان دانشگاه افسری امام علی^(ع) در سال ۸۸-۸۹

این جداول و نمودار بیانگر آن است که نمرات گروه نمونه مورد مطالعه از ۱ الی ۵ با میانگین ۴/۱۴۱۷ و واریانس ۱/۱۲۲ است. مقدار انحراف معیار برابر ۱/۰۵۹۳۰ می-باشد. مقدار کشیدگی ۰/۹۹۶ و بیانگر آن است که از توزیع نرمال بلندتر است. شاخص چولگی ۱/۲۳۸- توزیع برابر بوده که بیانگر آن است که کشش توزیع نرمال به چپ است.

جدول شماره ۱۳: نتایج آزمون کای اسکوئیر برای میزان تأثیر شرکت در نماز جماعت در تقویت و ارتقای معنویت دانشجویان دانشگاه افسری امام علی (ع) طی سال تحصیلی ۱۳۸۸-۸۹

مانده	فراوانی مورد انتظار	فراوانی مورد مشاهده	
-۴۰/۴	۴۹/۴	۹	۱/۰۰
-۳۹/۴	۴۹/۴	۱۰	۲/۰۰
-۱۰/۴	۴۹/۴	۳۹	۳/۰۰
۱۸/۶	۴۹/۴	۶۸	۴/۰۰
۷۱/۶	۴۹/۴	۱۲۱	۵/۰۰
		۲۴۷	جمع

جدول بالا نشانگر آن است که مقدار فراوانی مورد مشاهده ($\chi^2_{\text{job}} = 177/433$) در سطح $\alpha = 5\%$ با درجه آزادی $df = 4$ از مقدار کای اسکوئیر جدول بزرگتر است. بدین ترتیب می‌توان نتیجه گرفت که میزان شرکت در نماز جماعت در تقویت و ارتقای معنویت دانشجویان دانشگاه افسری امام علی (ع) طی سال تحصیلی ۱۳۸۸-۸۹ مؤثر است.

بررسی فرضیه شماره ۵: تأثیر رعایت شئون اسلامی و اخلاقی فرماندهان و استادان جدول شماره ۱۴: مشخصه‌های آماری میزان تأثیر رعایت شئون اسلامی و اخلاقی فرماندهان و استادان در تقویت معنویت دانشجویان دانشگاه افسری امام علی (ع) در سال ۸۹-۸۸

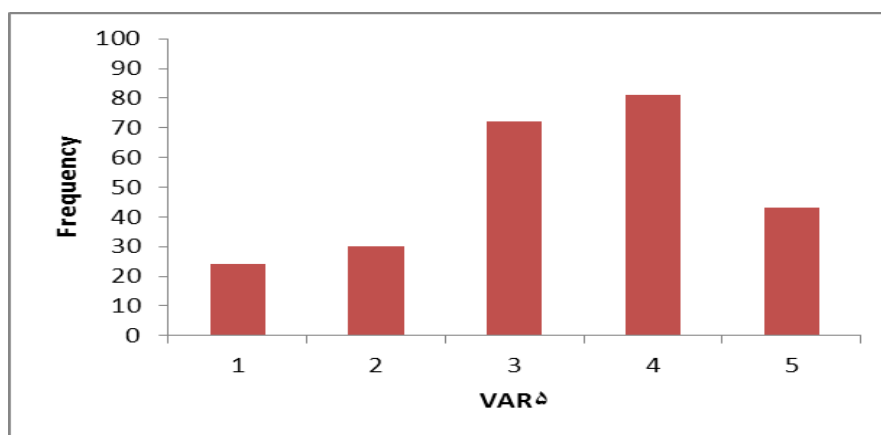
۲۵۰	تعداد قابل قبول
۰	ناپیدا
۳/۳۵۶۰	میانگین
۳/۰۰۰۰	میانه
۴/۰۰	مد
۱/۱۸۱۰۳	انحراف معیار
۱/۳۹۵	واریانس
-۰/۴۴۰	چولگی
۰/۱۵۴	خطای چولگی
-۰/۵۶۲	کشیدگی
۰/۳۰۷	خطای استاندارد کشیدگی
۴/۰۰	دامنه تغییرات
۱/۰۰	حداقل
۵/۰۰	حداکثر

جدول شماره ۱۵: توزیع فراوانی میزان تأثیر رعایت شئون اسلامی و اخلاقی فرماندهان و استادان در تقویت ارتقای معنویت دانشجویان دانشگاه افسری امام علی (ع) در سال ۸۸-۸۹

درصد تجمعی	درصد قابل قبول	درصد	فراوانی	
۹/۶	۹/۶	۹/۶	۲۴	۱/۰۰ قابل قبول
۲۱/۶	۱۲/۰	۱۲/۰	۳۰	۲/۰۰
۵۰/۴	۲۸/۸	۲۸/۸	۷۲	۳/۰۰
۸۲/۸	۳۲/۴	۳۲/۴	۸۱	۴/۰۰
۱۰۰/۰	۱۷/۲	۱۷/۲	۴۳	۵/۰۰
	۱۰۰/۰	۱۰۰/۰	۲۵۰	مجموع

شکل شماره ۵: نمودار هیستوگرام میزان تأثیر رعایت شئون اسلامی و اخلاقی فرماندهان و استادان در تقویت ارتقای معنویت دانشجویان دانشگاه افسری امام علی (ع) در سال ۸۸-۸۹

این جداول و نمودار بیانگر آن است که نمرات گروه نمونه مورد مطالعه از ۱ الی ۵ با میانگین ۳/۳۵۶۰ و واریانس ۱/۳۹۵ است. مقدار انحراف معیار برابر ۱/۱۸۱۰۳ می-باشد. مقدار کشیدگی ۰/۵۶۲- می‌باشد و بیانگر آن است که از توزیع نرمال کوتاه‌تر

است. شاخص چولگی $0/440$ - توزیع برابر بوده که بیانگر آن است که کشش توزیع نرمال به چپ است.

جدول شماره ۱۶: نتایج آزمون کای اسکوئیر برای میزان تأثیر رعایت شئون اسلامی و اخلاقی فرماندهان و استادان در تقویت و ارتقای معنویت دانشجویان دانشگاه افسری امام علی (ع) طی سال تحصیلی ۱۳۸۸-۸۹

مانده	فراوانی مورد انتظار	فراوانی مورد مشاهده	
-۲۶/۰	۵۰/۰	۲۴	۱/۰۰
-۲۰/۰	۵۰/۰	۳۰	۲/۰۰
۲۲/۰	۵۰/۰	۷۲	۳/۰۰
۳۱/۰	۵۰/۰	۸۱	۴/۰۰
-۷/۰	۵۰/۰	۴۳	۵/۰۰
	۵۰/۰	۲۵۰	جمع

جدول بالا نشانگر آن است که مقدار فراوانی مورد مشاهده ($\chi^2_{ob} = 51/400$) در سطح $\alpha = 5\%$ با درجه آزادی $df = 4$ از مقدار کای اسکوئیر جدول بزرگتر است. بدین ترتیب می توان نتیجه گرفت که رعایت شئون اسلامی و اخلاقی فرماندهان و استادان در تقویت و ارتقای معنویت دانشجویان دانشگاه افسری امام علی (ع) طی سال تحصیلی ۱۳۸۸-۸۹ مؤثر است.

بررسی فرضیه شماره ۶: تأثیر فضای جامعه در شرایط کنونی

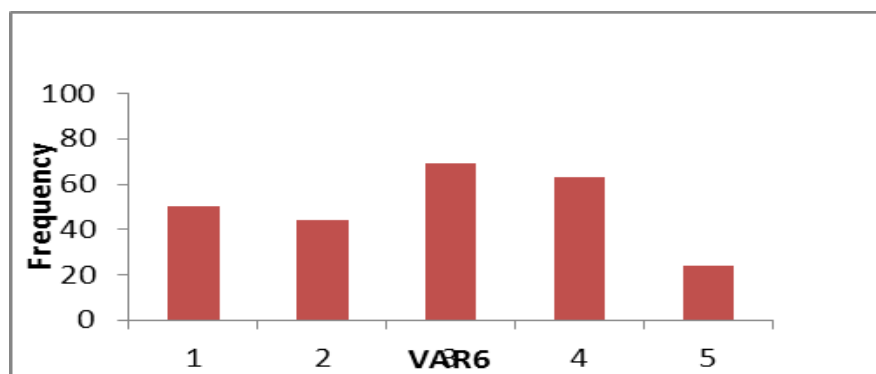
جدول شماره ۱۷: مشخصه‌های آماری میزان تأثیر فضای جامعه در شرایط کنونی در تقویت ارتقای معنویت دانشجویان دانشگاه افسری امام علی(ع) در سال ۸۸-۸۹

۲۵۰	تعداد قابل قبول
۰	ناپیدا
۲/۸۶۸۰	میانگین
۳/۰۰۰۰	میانه
۳/۰۰	مد
۱/۲۶۵۳۰	انحراف معیار
۱/۶۰۱	واریانس
-۰/۰۶۱	چولگی
۰/۱۵۴	خطای چولگی
-۱/۰۵۷	کشیدگی
۰/۳۰۷	خطای استاندارد کشیدگی
۴/۰۰	دامنه تغییرات
۱/۰۰	حداقل
۵/۰۰	حداکثر

جدول شماره ۱۸: توزیع فراوانی میزان تأثیر فضای جامعه در شرایط کنونی در تقویت ارتقای معنویت دانشجویان دانشگاه افسری امام علی(ع) در سال ۸۸-۸۹

درصد تجمعی	درصد قابل قبول	درصد	فراوانی	قابل قبول
۲۰/۰	۲۰/۰	۲۰/۰	۵۰	۱/۰۰
۳۷/۶	۱۷/۶	۱۷/۶	۴۴	۲/۰۰
۶۵/۲	۲۷/۶	۲۷/۶	۶۹	۳/۰۰
۹۰/۴	۲۵/۲	۲۵/۲	۶۳	۴/۰۰
۱۰۰/۰	۹/۶	۹/۶	۲۴	۵/۰۰
	۱۰۰/۰	۱۰۰/۰	۲۵۰	مجموع

شکل شماره ۶: نمودار هیستوگرام میزان تأثیر فضای جامعه در تقویت ارتقای معنویت دانشجویان دانشگاه افسری امام علی(ع) در سال ۸۹-۸۸

این جداول و نمودار بیانگر آن است که نمرات گروه نمونه مورد مطالعه از ۱ الی ۵ با میانگین ۲/۸۶۸۰ و واریانس ۱/۶۰۱ است. مقدار انحراف معیار برابر ۱/۲۶۵۳۰ می باشد. مقدار کشیدگی ۱/۰۵۷- می باشد و بیانگر آن است که از توزیع نرمال کوتاه تر است. شاخص چولگی ۰/۰۶۱- توزیع برابر بوده که بیانگر آن است که کشش توزیع نرمال به چپ است.

جدول شماره ۱۹: نتایج آزمون کای اسکوئر برای میزان تأثیر فضای جامعه در شرایط کنونی در تقویت و ارتقای معنویت دانشجویان دانشگاه افسری امام علی(ع) طی سال تحصیلی ۸۹-۱۳۸۸

مانده	فراوانی مورد انتظار	فراوانی مورد مشاهده	
۰/۰	۵۰/۰	۵۰	۱/۰۰
-۶/۰	۵۰/۰	۴۴	۲/۰۰
۱۹/۰	۵۰/۰	۶۹	۳/۰۰
۱۳/۰	۵۰/۰	۶۳	۴/۰۰
-۲۶/۰	۵۰/۰	۲۴	۵/۰۰
		۲۵۰	جمع

جدول بالا نشانگر آن است که مقدار فراوانی مورد مشاهده ($\chi^2_{ob} = 24/840$) در سطح $\alpha = 5\%$ با درجه آزادی $df = 4$ از مقدار کای اسکوئر جدول بزرگتر است. بدین ترتیب می‌توان نتیجه گرفت که فضای جامعه در شرایط کنونی در تقویت و ارتقای معنویت دانشجویان دانشگاه افسری امام علی^(ع) طی سال تحصیلی ۱۳۸۸-۸۹ مؤثر است.

نتیجه‌گیری

با جمع‌بندی داده‌های آماری و تجزیه و تحلیل آن، نتایج حاصل از تحقیق در ارتباط با فرضیه‌های اشاره شده در مقاله به شرح زیر است. البته شایان ذکر است که برای هر ۳۳ سؤال نتیجه‌گیری صورت پذیرفته است که در اینجا فقط به فرضیه‌های تحقیق اشاره می‌گردد:

۱- اولین نتیجه پژوهش حاضر بیانگر آن است که برنامه‌ها و رفتار کارکنان عقیدتی سیاسی در تقویت و ارتقای معنویت دانشجویان دانشگاه افسری امام علی^(ع) مؤثر است؛

۲- دومین نتیجه پژوهش حاضر بیانگر آن است که ارتباط منظم و هماهنگ بین دانشجویان و روحانیت در تقویت و ارتقای معنویت دانشجویان دانشگاه افسری امام علی^(ع) مؤثر است؛

۳- سومین نتیجه پژوهش حاضر بیانگر آن است که کلاس‌های فوق برنامه (قرآن، نهج-البلاغه، ...) در تقویت و ارتقای معنویت دانشجویان دانشگاه افسری امام علی^(ع) مؤثر است؛

۴- چهارمین نتیجه پژوهش حاضر بیانگر آن است که شرکت در نماز جماعت در تقویت و ارتقای معنویت دانشجویان دانشگاه افسری امام علی^(ع) مؤثر است؛

۵- پنجمین نتیجه پژوهش حاضر بیانگر آن است که رعایت شئون اسلامی و اخلاقی فرماندهان و استادان در تقویت و ارتقای معنویت دانشجویان دانشگاه افسری امام علی^(ع) مؤثر است؛

۶- ششمین نتیجه پژوهش حاضر بیانگر آن است که فضای جامعه در شرایط کنونی در تقویت و ارتقای معنویت دانشجویان دانشگاه افسری امام علی^(ع) مؤثر است.

پیشنهادها

۱- شایسته است از طرف مدیران، فرماندهان و مسئولان تدابیری اندیشیده شود تا مؤلفه‌های تأثیرگذار برای ارتقای معنویت برای محیط دانشگاه لحاظ یافته و افزایش یابد. البته شایان ذکر است که محیط دانشگاه افسری امام علی^(ع) به عنوان فیضیه ارتش نسبت به سایر دانشگاه‌ها و مراکز دیگر از برتری خاصی از لحاظ معنوی و فضای محیطی برخوردار است؛

۲- شایسته است تدابیری اندیشیده شود تا کارکنان عقیدتی سیاسی از هر حیث منطبق با اصول و موازین سازمانی الگوهای مناسبی برای دانشجویان ایفای نقش نمایند؛

۳- شایسته است نوع پذیرش و گزینش دانشجویان در مدار استخدام به گونه‌ای باشد که از دقت نظر خاصی صورت پذیرد تا افراد مؤمن، متعهد، با اخلاق، توأم با انگیزه‌های دینی و معنوی پذیرش شوند، نه بر اساس گزینش سهل و نادرست تا حداقل خطا در پذیرش صورت گیرد؛

۴- تدابیری اندیشیده شود تا کارکنان، استادان و فرماندهانی برای دانشجویان انتخاب شوند که خود الگوی مناسب و تمام عیار مؤلفه‌های اخلاقی، اسلامی و معنوی باشند؛ زیرا نمی‌توان تأثیر استاد، فرمانده و سایر کارکنان را بر روح و روان دانشجو نادیده گرفت. بنابراین باید نظارت کامل بر رفتار کارکنان صورت پذیرد و افرادی که از این مسیر خارج شده‌اند، عذر آنها خواسته و از محیط دانشگاه خارج و منتقل شوند.

۵- فرماندهانی برای دانشجویان انتخاب شوند که علاوه بر داشتن آشنایی با علوم روز دنیا، زبان و رایانه، از لحاظ آموزه‌های اخلاقی و قرآنی و رفتار عقلانی در سطح ایده‌آل باشند؛

۶- تدابیری اتخاذ گردد تا زمینه برقراری ارتباط مستقیم و منظم و هماهنگ بین دانشجویان و روحانیون ایجاد شود و همچنین جایگزین نمودن ساعتی خاص در برنامه روزانه و شبانه دانشجویان به پرداختن این امر مهم اختصاص یابد؛

۷- برگزاری کلاس‌های فوق برنامه قرآن، نهج‌البلاغه و احکام که در حال حاضر وجود دارد، ارتقا یافته و نظارت بیشتری بر این امر صورت پذیرد؛

۸- بازدید دانشجویان به عنوان کاروان راهیان نور در ایام تعطیلات نوروز به صورت دلخواه به مناطق عملیاتی و آشنا ساختن نسل جوان با فرهنگ جبهه و جنگ و شهادت طلبی در سطح وسیعی صورت پذیرد؛

۹- ارتقا و تقویت شرکت دانشجویان در محافل و مجالس مذهبی، انس با قرآن، دعا‌های کمیل، ندبه و توسل در خارج از دانشگاه - که در حال حاضر وجود دارد- ارتقا یابد؛

۱۰- دیدار دانشجویان با ایثارگران، جانبازان و خانواده شهدا جهت ایجاد فرهنگ ایثار و شهادت و آشنایی بیشتر آنها با این مفاهیم ارزشمند؛

۱۱- توزیع کتب، بروشور، نشریات و مجلات در خصوص ارزش‌های معنوی، فرهنگ و هنرهای جامعه به صورت روزانه در مسجد دانشگاه بین دانشجویان پخش گردد؛

منابع و مأخذ

- ۱- خبرگزاری مهر، گروه دین و اندیشه تاریخ، معنویت؛ تلاقی علم و دین در جهان مدرن، ۱۳۸۶/۰۱/۲۰.
- ۲- خبرگزاری مهر، گروه دین و اندیشه تاریخ، افق حقیقت برداشت صحیح از معنویت، ۱۳۸۶/۰۲/۲۹.
- ۳- دشتی، محمد، نهج البلاغه، خطبه ۲۰۸، مؤسسه فرهنگی تحقیقاتی امیر المؤمنین، انتشارات بهمن، تهران، ۱۳۷۹.
- ۴- دیانت، مراد، مدیریت اسلامی، تهران، دانشگاه افسری امام علی^(ع)، تهران، ۱۳۶۱.
- ۵- رستگار، علی، معنویت در سازمان، رساله دکترا، دانشگاه تهران، تهران، ۱۳۸۴.
- ۶- مصباح یزدی، محمدتقی، معارف قرآن، ج ۱ تا ۳، انتشارات قم، ۱۳۷۹.
- ۷- ملکیان، مصطفی، دین‌داری در دنیای جدید، معنویت و انسان متجدد، انجمن اسلامی دانشجویان دانشگاه تهران، تهران، ۱۳۷۹.
- ۸- ملکیان، مصطفی، راه نو (ماهنامه)، شماره ۱۳، نگاه معاصر، تهران، ۱۳۸۱.
- ۹- ملکیان، مصطفی، راهی به رهایی، شماره ۱۰، نگاه معاصر، تهران، ۱۳۸۱.
- ۱۰- ملکیان، مصطفی، سنت و سکولاریسم؛ پرسش‌هایی پیرامون معنویت، صراط، تهران، ۱۳۸۲.
- ۱۱- ملکیان، مصطفی، سنت و سکولاریسم؛ مجموعه مقالات، معنویت گوهر ادیان (۱)، صراط، تهران، ۱۳۸۲.
- 12- Cavanaugh, G.F, (1999), "Spirituality for managers: Context and Critique", journal of Organization Change Management, Vol.12, No.3.
- 13- Gerald F. Cavanaugh, (1999), Spirituality for Managers: Context and Critique, Journal of Organizational Change Management, Vol.12, No.3, MCB university.
- 14- Midriff Ian I. and Denton Elizabeth A, (1999), A study of spirituality in the workplace, Sloan Management Review, Summer 1999.
- 15- Myers, J.E, (1999), Wellness Throughout the Lifespan, Guidepost.
- 16- Hinnels R. John, (1995), A New Dictionary of Religions, Blackwell.